

PREPORODNI SPIS IVANA NIKOLIĆA

Prilog proučavanju narodnog preporoda u Dalmaciji

STIJEPO OBAD

Šezdesetih godina prošlog stoljeća razvio se u Dalmaciji pokret za sjedinjenje s Hrvatskom. Nove slobode, date Listopadskom diplomom, označile su početak odlučnije akcije koja je bila prekinuta Bachovim apsolutizmom. Pokret je zahvatio manje više čitavu Dalmaciju, i to u mnogo većem opsegu i zanosu nego ranije. To se lijepo vidi iz spisa Hrvatskog i Dalmatinskog sabora, proglašena Banske konferencije u Zagrebu i proglašena pojedinih županija, te članaka u hrvatskim i dalmatinskim novinama, dopisivanjima između istaknutih ličnosti Dalmacije i Hrvatske, brojnim brošurama, pozivima grupa i pojedinaca i tome slično.

Dalmatinska inteligencija obrazovana na izvorima talijanske kulture malo je ili nikako osjećala potrebu slavenskog, odnosno hrvatskog jedinstva. Ali je ipak među obrazovanim svijetom iskrsla skupina ljudi koja je shvatila duh vremena ne žaleći truda da uloži sve svoje intelektualne napore oko pitanja sjedinjenja. Nekolicina njih stala je na čelo pokreta da bi usmenom i pisanom riječi dokazala da je došao historijski čas za združenje.

Još koncem 1860. počele su rasprave u listovima »*La voce dalmatica*« i »*Osservatore dalmato*« između pristalica i protivnika sjedinjenja. Nakon govora načelnika splitske općine Bajamontija, sukob je postao još žučniji. Nekoliko vrsnih rodoljuba odgovorilo je Bajamontiju »*iznoseći pravo Hrvatske na Dalmaciju*«. Tako na primjer Matas u svojoj brošuri »*Šilo za ognjilo*« između ostalog kaže . . . »*upitaj one Tvoje varošane, Solinjane, Kaštelane, Poljičane, Cetinjane, Zagorane u jednu rič jednog po jednog raspitaj sve težake koji škola talijanskih ne pohadaše, kojim jezikom govore? Odgovorit će Ti: Hervatskim*«. »*Kako dakle možeš reći Dalmacija nije bila Hervatska*«?¹

U siječnju 1861. izašla je brošura Nikole Tommasea pod naslovom »*Ai dalmati*« koja je dala povoda i drugim piscima s jedne i druge strane da pišu za i protiv sjedinjenja. Tommaseo zastupa mišljenje da u Dalmaciji treba uvesti slavenski jezik, ali kad prođu najmanje dva pokoljenja, a za sjedinjenje da se »*čekaju bolje prilike*«. On se više zalaže za

¹ Grga Novak, *Prošlost Dalmacije II*, Zagreb 1944. str. 380.

autonomiju Dalmacije i zasebnu narodnost u Dalmaciji. Zbog nedovoljnog poznavanja povijesti Dalmacije i Hrvatske njegova brošura obiluje greškama.²

Nakon ove u slijedećim mjesecima pojavljuje se još nekoliko knjižica kako od pristalica, tako i protivnika sjedinjenja. Uglavnom su pisane na talijanskom jeziku, jer je tadašnja dalmatinska inteligencija nedovoljno poznavala hrvatski. Narodnjaci 1861. godine još nijesu imali svoje glasilo, pa se ovim načinom nastojalo to nadoknaditi. Pisana riječ mnogo je pridonijela u rasčišćavanju nekih neriješenih pojmova, a pogotovo u oživljavanju narodne svijesti i želje za združenjem. Sve to rječito govori o jačini sukoba između pristalica i protivnika sjedinjenja.

U Dubrovniku pak za razliku od ostale Dalmacije (isključujući Boku kotorsku) oduševljenje je bilo znatno veće, osobito prvih mjeseci 1861. godine. Tako na primjer u siječnju, kad je trebalo riješiti da li da Dalmatinski sabor odluči o pitanju sjedinjenja ili da se prihvati prijedlog Bokelja da to bude »*narodom riješeno*«, na sjednici koju je sazvao općinski načelnik apsolutnom većinom je prihvaćen prijedlog Bokelja, Tako »*u srijedu g. podestat (obćinski načelnik) sazove njeke pismeno, a njeke ustmeno odlične obćinare, da se skupe u dvoranu g. Cuklića, jer veljaše obćinska dvorana je odveć tiesna za toliko svieta. Dođe dakele g. načelnik s tajnikom gg. obćinski prisiednici (assessori), pozvata gospoda obćinari, i politički glavari, okružni kapetan g. Rešetar. — Gg. Bokelji nedodoše, jer g. Rešetar se izjavi, da je zakonom zabranjeno, da bi dvie obćine skupa viećale, i premda mu se predstavi, da bokeljski poslanici, poslanici su a ne obćina koja, i da su po svih dalmatinskih okružjih obćine skupa glasale; on odgovori, da tako radi po višjem naputku, i da ne može dopustiti, da u sjednici službenoj dubrovačke obćine uljezu nedubrovački članovi. Tad g. tajnik Vuinović pročita kotorsko pismo, koje u kratko veljaše, da sve obćine kotorskoga okruga, skupljene svečano, da bi odgovorile pozivu zadarskoga municipija, zaključiče da one neće nikako pristati na to da se u dalmatinskoj dieti rieši bokeljska sudbina, nego pokele pitanje o sjedinjenju sa Hrvatskom mora biti narodom riešeno, da se prosi u cara dopust, da Bokelji i Dubrovčani, koji dalmatinci nisu niti su ikad bili, uzimadu osobitu nar. skupštinu. Svakome se dopade kotorska misao, te po kratkoj, ali živoj prepirci zaključismo, da se metnu na glasove zadarski i bokeljski poziv; i osim jednog, svi obćinari pristadoše na bokeljski poziv.*»³

Sutradan priređena je svečana večera u čast dolaska Bokelja Luke Tripkovića, Ferdinanda Sbutege i Špira Bieladinovića, kojoj je prisustvovalo brojno građanstvo raznih zvanja. Tako nalazimo da »*to isto veće jedno pedeset dubrovačkih obćinarah pozove bokeljske poslanike na večeru u novu gostionicu Brsaljah, te u 9 sati velika dvorana ote gostionice užeže na liepih od srebra svetnjacih svoje mnogobrojne plamene prosine svud okolo po zidovih, prvi put izza 1848., trobojna narodna*

² Novak, nav. dj. str. 382.

³ Vidi »Pozor« br. 28. od 4. veljače 1861. Imena vijećnika dubrovačke općine vidi u *Atti presidiali* br. 189 od 23. siječnja 1861. Arhiv Općine Dubrovnika.

duga, na vrati pokaže se nadpis »Dubrovnik s Kotorom«, i za gotovom trpezom zasjede društvo vlastele, pučanah, popovah obojeg obreda, pomoracah, trgovacah, zanatlijah, butigarah, doktorah, književne i neknjiževne čeljadi, da počasti veleštovane pobratime. Obćinska muzika sviraše preko večere, a kad iza pečenja stade pucnjava šampanskoga, počeše zdravice i uza sve »Živio«. Živjela sloga naša, car naš, Hrvatska, Srbska, Mađarska, Poljska! živjeli Dalmatinci, samo da ih Bog prosvitlio! živjeli Talijani, a u nas se neprtili! živjeli Slovinci samo da budu onakog tvora kakvoga govora! Tko da spomene sve zdravice? Grof Niko Pucić reče: Živio Ugarsko-hrvatski ustav! i sve društvo uzanj živio! živio! živio! Zatim se uhvati kolo na okolo i oko 2 sata jutra društvo doprati s muzikom gg. Bokelje do njihovog konaka, metne im u dvorište sve cvijeće što riesijaše trpezu, ustavi se pod prozore g. pukovnika Pireta, zagrmi živio Piret, živila Ugarska i razide se.«⁴

Na temelju ovih podataka može se reći da je službeni i privatni Dubrovnik pozitivno reagirao na narodno sjedinjenje, premda je bilo i protivnika koji su u raznim prilikama sprečavali inicijativu narodnjaka. Višestoljetna slobodarska tradicija ovoga grada ostavila je znatnog traga i na ovoj generaciji koja je žrtvovala uski partikularizam, želeći slobodan život u široj narodnoj zajednici.

Na čelu pokreta u Dubrovniku stajala je skupina intelektualaca koja je živom riječi zagovarala sjedinjenje s Hrvatskom. Spomenuti je braću Puciće Nika Velikog, Meda i Rafa Pucića, Marinicu Đorđića, Miha Klaića. Đura Pulića, Kostu Vojnovića. Prilikom sjedinjenja trojica napuštaju Dubrovnik, jer su bili potrebni u drugom dijelu Dalmacije gdje je protivta sjedinjenju bilo više. Među njima je i mladi Pero Čingrija, koji je bio vlasti optužen da je za sjedinjenje.⁵ Bilo ih je još kao Josip Betondić, Josip Bona, Lovro Kukuljica i mnogi drugi čija imena su na mnogim mjestima protokolirana, a sve u vezi da su pristalice sjedinjenja.⁶

Ova skupina rodoljuba bilo vlasteoskog ili pučkog porijekla shvatila je duh vremena koji je okupljao sve što je bilo srodno. Oni su vjerovali da malim i neznatnim nije moguć opstanak, ali isto tako da s propašću Republike nije propalo sve. Riječ sjedinjenje tada se često izgovarala, a autonomaske vlasti kako u Dubrovniku tako i ostaloj Dalmaciji odvrćale su narod od toga. O tome Medo Pucić ovako piše: »*danas se Dalmatinac i Dubrovčanin plaši hrvatske družbe, jer misli da bit Hrvatom isto je što — pušku na rame i u soldate — no kad djelom obazna, da bit Hrvatom znači biti slobodnim sinom ustavne kraljevine, svake u družbu polećeti.*«⁷

⁴ Vidi »Pozor« br. 28. od 4. veljače 1861. kao i Epidauritano, lunario Raguseo per l'anno 1915. str. 57. Barun Piret de Bihaine je pukovnik Mamulove regimente u Dubrovniku. Građanstvo je s uzvikom pozdravilo Pireta uz znak zahvalnosti, jer je ovaj prije dva dana dopustio da vojnička glazba dobrovoljno svira pred kućom Lučića na Pilama, gdje su odsjeli Bokelji.

⁵ *Atti presidiali* br. 748 od 15. listopada 1861. Arhiv Općine Dubrovnika.

⁶ Isto.

⁷ Vidi »Pozor« br. 72 od 27. prosinca 1860.

Kroz ovu borbu s autonomašima iskršlo je još nekoliko imena koji će perom u ruci braniti narodnu stvar u Dubrovniku, a to su: Lazar Milutinović, Mato Baša, Vulcano Stella i Cvjetin Seočić. Člancima u »Pozoru« oni pišu za sjedinjenje i obavještavaju ondašnju javnost o političkim prilikama u ovom dijelu Dalmacije.⁸

Kako se vidi, širok je krug onih kojima je na srcu ležalo sjedinjenje, i svi su oni poput Meda Pucića smatrali za »neobhodnost združenja braće u jednu obitelj, neobhodnost združenja Dalmacije s Hrvatskom u jedno bratstvo, treba da se sloga o kojoj su naši i njihovi pjesnici dovoljno jur pjevali, već jednom na vidjelo iznese.«⁹

Istina ovo nije prvi put da Dubrovčani izražavaju želju za sjedinjenjem. Još 1848. godina je pokazala kamo su uprte oči Dubrovnika,¹⁰ a 1861. je odredila put i način kako da se do sjedinjenja dođe. Ove dvije godine pokazuju početak i nastavak jedne akcije koja će se produžiti i idućih godina, dok konačno općina ne dođe u ruke narodnjaka.

Nemoguće je govoriti o preporodnom duhu ovoga grada a ne spomenuti Ivana Nikolića,¹¹ do tada u javnom životu malo ili nikako po-

⁸ Vidi »Pozor« br. 121, 145, 148, 197, 217, 232, 239, 253.

⁹ Vidi »Pozor« br. 63 od 14. prosinca 1860.

¹⁰ Vidi »*Rimembranze della settimana*«, Dubrovnik 1848. i »*L'avvenire*«, Dubrovnik 1848/49.

¹¹ U Matici rođenih i krštenih od 1831—1841. pod rednim brojem 52 u Državnom arhivu u Dubrovniku nalazi se da je godine 1835. rođen Antun, Ivan, Ignacije Nikolić oca Mata Nikolića rođenog u Malom Lošinju, a nastanjenog u Dubrovniku i majke Anke Kapica rođene i nastanjene u Dubrovniku. Otac je bio pomorac, a majka u času vjenčanja radnica. Vjenčani su u župi Gruž. — Međutim u protokolu Okružnog poglavarstva u Dubrovniku pod br. 73 od god. 1860. spominje se Ivan Nikolić (Giovanni Nicolich), o kome Uprava policije u Zadru obavještava Okružno poglavarstvo u Dubrovniku da se ude u trag Ivanu Nikoliću, koji je pobjegao s broda, a prije protjeran iz Carigrada. U međuvremenu Nikolić se pojavio u Kotoru, te ovo Poglavarstvo 10. ožujka 1860. godine piše Povjereništvu policije u Kotor da pronade Nikolića. Tjedan dana kasnije ovdašnja policija obavještava Okružno poglavarstvo u Dubrovniku o njemu i upozorava da bi bilo prikladno da mladić (giovine) Ivan Nikolić (Giovanni Nicholich) ostane kod svojih roditelja u Dubrovniku. Vidi *Protocolli presidiali* br. 102. od 1860. Arhiv Okružja Dubrovnika. U daljem tekstu Ok. D.

Nešto kasnije pak spominje se pjesnik i prevodilac Ivan Nikolić, koji je prevodio s hrvatskog na talijanski jezik ili sam sastavljao sonete povodom smrti istaknutijih ličnosti, svojih prijatelja. Tako npr. u listu »*Il Nazionale*« od 13. siječnja 1864. br. 4 nalazi se pjesma posvećena »*Per la morte di Nicolò conte di Pozza, a suo figlio Orsato — L'amico Nicolich Giovanni*«. U istom listu od 31. prosinca 1864. br. 105 nalazi se sonet posvećen »*A Lorenzo Monti a Knin — L'amico Giovanni Nikolić*«. U »*Narodnom listu*« br. 14 od 1878. nalazi se pjesma »*Srbski bojovnik*« koju je talijanski spjevao Ivan Nikolić, a na hrvatski preveo Ivan Despot. On je još pisao u Narodnom listu, osobito njegovom feljtonu.

Ivan Nikolić je prevodio pjesme Petra Preradovića i tiskao ih u Zadru 1866. godine pod naslovom »*Poesie di Pietro Preradović. Traduzione di Giovanni Nikolić*«, Zadar nakladom prevodioca, tiskara Demarchi — Rongier, 1866 vel. str. 21,3×14 cm, broj str. 32. Djelo nosi posvetu: *Pel fausto giorno di nozze del signor Pietro Afric colla signora Ernestina Höberth de Schwarzhthol. Aprile 1866*. O tome vidi Vjekoslav Maštrović, Bibliografija književnih radova Petra Preradovića, kao i pjesama, članaka i rasprava o njemu objavljenih u Zadru str. 12, Zadar 1952. U knjižici se nalaze ove pjesme: *Il Giorno allegro, L'aurora dalmatica, Canto di primavera, L'avo e il nipote,*

znata, o kome se u prvim mjesecima 1861. godine dosta govorilo i pisalo. Svojim javnim i otvorenim istupom privukao je na sebe pažnju bilo od strane istomišljenika ili političkih protivnika.

Prema arhivskim podacima¹² Nikolić je bio sudski činovnik, i to na dužnosti tajnika Okružnog suda u Dubrovniku.¹³ Odmah početkom godine zapažen je kod političkih vlasti u Dubrovniku i onih u Zadru kao nepoželjan, jer je javno ispovijedao svoje političko uvjerenje, koje ga je legitimiralo kao otvorenog aneksionistu. On, kao i pripadnici vlastele koji su radili za sjedinjenje, bio je pod stalnim nadzorom vlasti, tim više što je bio državni službenik postavljen na prilično odgovoran položaj. Okružno poglavarstvo u Dubrovniku na traženje viših vlasti iz Zadra obavijestilo je ove o Nikoliću i drugima (vlastela) koji otvoreno rade za sjedinjenje.¹⁴ I Okružni sud u Dubrovniku, gdje je Nikolić radio u svojstvu tajnika, zanimao se za njega, jer je bio pod sumnjom zbog službene zloupotrebe.¹⁵

Osobito su pooštrene mjere protiv Nikolića nakon pojave njegove knjižice¹⁶ u Dubrovniku, gdje on otvoreno izjavljuje da je protivnik autonomije Dalmacije, a za njeno sjedinjenje s Hrvatskom i Slavonijom. Knjižica je tiskana u siječnju 1861. kod Martecchinija.¹⁷ Njeno širenje vršilo se krišom od prijatelja do prijatelja, za što su napokon vlasti do-

I fratelli Mirko e Dussano, Il sonno i druge. Isto tako u zbirci pjesama pod naslovom »Pjesme i besjede Mihovila Pavlinovića god. 1860.—72., Zadar 1873, na strani 170 nalazimo pjesmu pod naslovom »Ivanu Nikoliću hrvatskih pjesama pjesniku prevoditelju talijanskomu«.

U časopisu »Srd« br. 18 str. 854 iz god. 1902. nalazi se podatak da je te iste godine umro u Zadru Ivan Nikolić u 81. godini života, inače sudski tajnik u mirovini, pisac i prevodilac s našeg na talijanski jezik. Provjeravajući te podatke u knjizi umrlih Matičnog ureda u Zadru za god. 1902. nalazimo da se spomenuti Ivan Nikolić rodio 13. studenoga 1822. u Trogiru od oca Nikole, i majke Margarite Ostoić. Vjenčao se s Mandom Tomić 15. veljače god. 1851. Umro u Zadru 28. kolovoza god. 1902. i pokopan na zadarskom groblju.

Navedeni podaci upućuju na istraživanje da se utvrdi da li se ovdje radi o istoj ili različitim ličnostima.

Posljednji pak podaci vode pretpostavci da je Ivan Nikolić kao tajnik Okružnog suda u Dubrovniku napustio ovaj grad i nastanio se u Zadar gdje je kao narodnjak surađivao u Narodnom listu baveći se više književnim radom.

U prilog tome govori podatak iz godine 1862. kada Nikolića više ne nalazimo među članovima dubrovačkog »Casina«. Vidi »Elenco delle mesate dei Signori Soci del Casino di Ragusa, in arretrato, riperbilmente alla Gestione dal 1mo Genajo 1862 a tutto 31 Dicembre 1862«. Arhiv Negrini u Historijskom institutu JAZU u Dubrovniku.

U našem slučaju najvažnije je ono što se o njemu zna iz 1861. godine u Dubrovniku.

¹² Spisi koji se spominju u protokolu za sada se nijesu mogli pronaći u Državnom arhivu u Dubrovniku. Ovom prilikom zahvaljujem se direktoru Arhiva dr Vinku Foretiću na susretljivosti i korisnim savjetima.

¹³ *Protocolli presidiali* br. 182 za god. 1861. Ok. D.

¹⁴ *Protocolli presidiali* br. 169 za god. 1861. Ok. D.

¹⁵ *Protocolli presidiali* br. 182 za god. 1861. Ok. D.

¹⁶ *Giovanni Nicolich, A Nicolò Tommaso a Firenze*, Ragusa 1861. U daljem tekstu Nikolić.

¹⁷ Knjižica je broširana, veličine 8° s 32. strane, od kojih osam zadnjih strana sadržavaju ulomke iz pojedinih dokumenata. Podjeljena je na devet odjeljaka. Na

znale i u drugoj polovici veljače o tome obavijestile pokrajinske vlasti u Zadru. Nakon toga odmah je poveljen postupak protiv Nikolića i Martecchinija.¹⁸

Knjižica je tiskana na talijanskom jeziku kao i mnoge druge po Dalmaciji, jer je obrazovani svijet mnogo bolje poznao talijanski nego narodni jezik. Na ovaj način bila je dostupnija većem broju čitalaca. To je prva do sada poznata tiskana knjižica 1861. u Dubrovniku, a svakako među prvima u Dalmaciji, u kojoj se raspravljalo pitanje sjedinjenja.

Pisac je namijenio svoju knjižicu Nikoli Tommaseu, koji je tada već bio poznat kao istaknuti autonomas i ogorčeni protivnik sjedinjenja s Hrvatskom. On je bio i protiv uvođenja narodnog jezika, a za posebnu nacionalnost dalmatinsku.

U svojoj knjižici Nikolić obrađuje nekoliko pitanja o kojima se trenutno najviše raspravljalo u novinama i brošurama, to je istodobno bio odgovor Tommaseu koga direktno ne napada, već općenito raspravlja o pitanjima i daje svoja mišljenja protivna od već poznatih gledanja Nikole Tommasea. Pisac najprije iznosi kratku povijest Dalmacije i naglašava gdje god je to moguće njenu povezanost s Hrvatskom, te o međusobnim zajedničkim karakteristikama u životu ovih dviju zemalja. Najviše prostora ispunjeno je sadržajem koji govori o ondašnjem stanju u Dalmaciji, zaostalosti, duhovnom i političkom mrtvilu, zalažući se za »municipalne« slobode, ravnopravnost jezika i tome slično. Nikolić najviše govori o sjedinjenju i zajedničkom dogovoru, o čemu se tih dana dok je knjižicu pisao puno raspravljalo, kako u službenoj korespondenciji, tako u novinama i otvorenim pismima između istaknutih ličnosti Dalmacije i banske Hrvatske. Čini se da je i ova knjižica napisana sa svrhom da potakne i pomogne zajedničkom dogovoru predstavnika Dalmacije i Hrvatske.

U uvodnom dijelu svoje knjižice pisac otvoreno priznaje što ga je navelo da napiše ovaj spis namjenjen Nikoli Tommaseu, koga cijeni ne samo Dalmacija već čitava Evropa. Ljubav i ponos k rodnoj grudni, te pitanje sjedinjenja koje je i te kako važno i ozbiljno učinilo je da pokuša odgovoriti Tommaseu o budućnosti Dalmacije — i kojom prilikom izjavljuje — »ako razboritost ima zakone, domovinska ljubav ima dužno-

kraju teksta nalazi se mjesto, mjesec i godina izdanja (Ragusa, gennajo 1861). U dubrovačkim javnim bibliotekama sada postoje tri primjerka, i to po jedan u Naučnoj biblioteci, biblioteci Državnog arhiva i biblioteci Historijskog instituta JAZU. Vjerojatno bi se našao još koji primjerak u privatnim bibliotekama.

¹⁸ Petar Frano Martecchini tiskar i knjižar u Dubrovniku. Porijeklom iz talijanske doseljene obitelji, rodio se u Dubrovniku 1806, u kojem je proživio skoro čitavo 19. stoljeće. Tiskara Martecchini djelovala je u Dubrovniku više od 7 decenija. U njoj su tiskana mnoga djela na talijanskom i hrvatskom jeziku. Petar Frano Martecchini kao i mnogi Dubrovčani oduševljavao se lokalnim patriotizmom. Ranije se zanosio i on narodnom idejom, a kasnije više je bio za autonomas nego narodnjake, premda se u kući govorilo hrvatski. Na izborima 1869. nalazi se na listi kandidata za općinske vijećnike, kojom prilikom su narodnjaci u Dubrovniku prvi put uzeli općinu iz ruku autonomasa. Vidi o njemu V. Foretić: *Dubrovački tiskar i knjižar Petar Frano Martecchini kao crtač, akvarelist i ljubitelj starina (Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 10 — Split, 1956).*

Sl. 1 — Naslovna stranica spisa Ivana Nikolića

sti«. Nikolić odmah u početku svoje knjižice ističe da je protivnik autonomije Dalmacije, jer je ona sinonim bijede, slabosti, podlosti i gluposti.¹⁹

Osvrćući se na povijest Dalmacije, pisac ističe nekadašnji zajednički život s gornjom Hrvatskom. Treba vjerovati — nastavlja Nikolić — da Hrvati (misleći pri tome na Hrvate banske Hrvatske) neće ništa učiniti na štetu Dalmatinaca, a to nam najbolje potvrđuje primjer Slavonije.²⁰ Govoreći o granicama Dalmacije, pisac uključuje u nju područja Dubrovnika i Boke koja su izrazila želju za sjedinjenjem.

Što se tiče veza sa suprotnom obalom, ne znači da Dalmatinac nije slavenske rase. Dalmacija je slavenska i ona treba da dijeli sudbinu Slavena, zaključuje Nikolić.

Govoreći o stanju u Dalmaciji, pisac konstatira da se Dalmatinac stidi svog materinjeg govora, nema osjećaj za nacionalnost, on drijema, zadovoljan slavom pređa.

Nitko ne govori — kaže Nikolić — da će sjedinjenjem Dalmacija promijeniti ime, niti će se odreći svoje individualnosti. Da bi potvrdio svoju izjavu poziva se na ulomak iz pisma Ivana Kukuljevića upućenog Među Puciću, gdje se jasno obrazlažu motivi sjedinjenja.²¹ Sva krivica leži na Dalmatincima — kaže Nikolić — zašto još nije došlo do sjedinjenja.

Ni priroda ni povijest — nastavlja on — nijesu stvorile razliku između Hrvata i Dalmatinaca. Način življenja, običaji seljaka, svečanosti prigodom rađanja, vjenčanja, osveta i zločini u otmici te način odjevanja građanina Zadra, Splita, Dubrovnika i Kotora ničim se ne razlikuju od zagrebačkih. Što se pak tiče izgovora — primjećuje Nikolić — razlika je između jednih i drugih tolika kao između onoga koji pije na izvorima Krke i Cetine i onoga koji živi na obalama Omble i Boke. I to im ništa ne smeta da se nazivaju braćom, jer ih zajednički interesi, zajedničke potrebe i zajednička budućnost sile na sjedinjenje.²²

Nastavljajući dalje, pisac otvoreno izjavljuje da Dalmacija nema ljudi koji bi je vodili, njoj nedostaje osjećaj jedinstva. Od 420.000 Dalmatinaca znade možda 20.000 držati pero u ruci, a najveći dio živi primitivnim životom, sirov je i indolentan. Ovih 20.000 neka ne čine ništa — poručuje Nikolić — što bi dovelo do potlačenosti, jer 400.000 Dalmatinaca imaju pravo na sreću i blagostanje. I na kraju završava svoju misao riječima »Italiji poštovanje, Slavenstvu osjećaj« a tko osjeća drugačije, nije Dalmatinac, iako to kaže da jest.²³

Oni koji upotrebljavaju ili vole talijanski jezik — poručuje Nikolić — ne moraju se plašiti da će on odjednom biti ukinut kada dođe do sjedinjenja. Pravda i čovječnost zahtjevaju da Dalmatinac, jer je u većem broju, zauzme položaje, i nastavlja: šesiri se moraju pognuti pred kapama. Ne zahtjevam — podvlači Nikolić — da kape obore na zemlju šesire, jer je to odviše kobno, ali želim da šesiri pomognu brata da se izvuče iz neznanja.²⁴ Kako se vidi, Nikolić pomirljivo, ali otvoreno i

¹⁹ Nikolić, nav. dj. str. 5.

²⁰ Nikolić, nav. dj. str. 5.

²¹ O tome vidi »Pozor« br. 1 od 1861.

²² Nikolić, nav. dj. str. 11 i 12.

²³ Nikolić, nav. dj. str. 14 i 15.

²⁴ Nikolić, nav. dj. str. 17.

odlučno traži smjenu, stojeći na stajalištu da većina treba da vlada nad manjinom, ne uskraćujući osnovna prava te manjine.

Pisac se također zalaže za »municipalna« prava, bez kojih nema prave slobode. Kad se na primjer postavilo pitanje da dalmatinske općine izaberu predstavnika za konferenciju, dogodilo se da jedne nijesu odgovorile, druge izabraše svog političkog vođu, a neke opet nadoše mandat strancu. U Dubrovniku pak pokušalo se pozvati na opće glasanje, ali poziv nije izgledao zakonit i upotrebio se posredni izbor. Na taj način izabrani su predstavnici suprotnih pravaca.²⁵ Netko će možda misliti — nastavlja Nikolić — da iz suprotnih mišljenja nastaje istina, ali ja više volim harmoniju. Nikolić je protiv zajedničkog parlamenta u Beču, jer Dalmacija ima mali broj glasova, trebala bi uvijek biti pokorna, da sluša, a teškoće bi bile tim veće u pogledu jezika nego što bi to bilo u Zagrebu. Nikolić žigoše i to što protivnici sjedinjenja upotrebljavaju javnu štampu s ciljem da zavedu javno mnijenje, da pojačaju svade, govoreći kako će Hrvati zauzeti položaje i da Dalmacije više neće biti. Da bi to demantirao navodi citat iz proglašenja Banske konferencije u Zagrebu²⁶ i pita: *Ima li koga koji gaji slavensku dušu, a da se ne osjeti većim na ove riječi bratske ljubavi? Ima li koga koji iskreno ljubi svoju domovinu, a da se na ove riječi plemenitoga Hrvata ne osjeti snažno ganut i da ne primi u zagrljaj brata, koji za nas predstavlja najsjajniju budućnost? Nije li Dalmatinac po krvi, po jeziku, po običajima, po svojoj prošlosti Slaven jednak kao Hrvat? Nema li on iste težnje, iste nade, dijeli li nas možda od njega more, rijeka ili granica tuđe zemlje?*²⁷

Na kraju svoje knjižice pisac ponovo poziva na sjedinjenje i sporazum s banovinskim Hrvatima. Treba se osloboditi nepovjerenja, otvoreno razgovarati i iznijeti svoje potrebe i namjere. Tko želi slobodu neka se požuri, jer svako oklijevanje ide na korist onoga koji nam se suptostavlja.

Svakako da je Nikolićeva knjižica u Dubrovniku djelovala suprotno od akcije koju je Okružni kapetan Rešetar zajedno s načelnicima općina svoga okruga poduzeo, da odvrća narod ovoga kraja od sjedinjenja. Nije čudo što su vlasti u Dubrovniku po ovlaštenju onih iz Zadra povele postupak protiv djela Nikolića, kao i Martecchinija o povredi štampe.²⁸ Državni odvjetnik tražio je primjerak tiskanog djela Nikolića, kako bi se vlasti mogle upoznati s njegovim sadržajem.²⁹ Prema nekim podacima vlasti su plijenile i konačno zabranile širenje knjižice, a nalazile su i formalističkih razloga protiv njezina tiskanja i širenja, tako da zagrebački »Pozor« o tome ovako piše: »Ovdje se istražuje i kano prestupak tiskarski sudi, ako tko knjižicu ili list tiska, te ju po prijateljih razišalje; jer je

²⁵ Na sjednici Općinskog vijeća u Dubrovniku od 25. siječnja 1861. god. zaključeno je da Niko Veliki Pucić i Lujo Seragli budu delegati ove općine koji će u Beču pregovarati o pitanju sjedinjenja s Hrvatskom.

²⁶ O tome vidi i Rudolf Horvat, *Hrvatski preporod u Dalmaciji*, Zagreb 1935, str. 9—11.

²⁷ Nikolić, nav. dj. str. 20.

²⁸ *Protocolli presidiali* br. 262. za god. 1861. Ok. D.

²⁹ *Protocolli presidiali* br. 270. za god. 1861. Ok. D.

to obrtno poduzeće raspacavanja knjigah, bez višjega dozvoljenja i do-
tičnoga obrtinskoga poreza.«³⁰

Istraga se i dalje nastavljala, premda je Nikolić još uvijek bio na
dužnosti tajnika Okružnog suda. Vlasti iz Zadra zatražile su i osobni
list³¹ kako bi mogli saznati detaljnije podatke o njemu. Činjenica je da
vlasti nijesu ništa pronašle što bi još teže optužilo Nikolića, jer on i dalje
radi u Okružnom sudu, dok se istodobno vodi istraga i postupak protiv
njega i njegova djela. Bilo je, izgleda, pokušaja da ga odvrate od narod-
njaka. Tako se u to vrijeme pripovijedalo u Dubrovniku »da je gosp.
Nikolić, koji je tako umjetno i iskreno uzbio pismo gosp. Tommasea,
primio iz Zadra obećanje, da će ga na veću čast uzdignuti, ako se ostavi
narodne stranke.«³²

Međutim moglo bi se zaključiti da Nikolić nije popuštao, niti se
mogao odreći svojih načela za »veću čast« koja mu je obećana. Vidjevši
da je dosljedan i duboko uvjeren u svoja načela, donesena je odluka ko-
jom se početkom svibnja uklanja s dužnosti tajnika »zato, jer je napisao
i štampao odgovor Tommaseu.«³³ Ostavši bez službe i plaće nije mu pre-
ostalo drugo nego napustiti Dubrovnik. Tražio je putnicu, ali se iz po-
dataka u protokolu nije moglo ustanoviti kamo je želio otputovati. Vla-
sti su poduzele sve mjere da mu se to uskrati. Nakon svega toga ponovo
je bio optužen zbog potkupljivosti i nekih drugih nedostataka.³⁴

Tako poslije višemjesečnih istraživanja i ispitivanja konačno se
priveo kraju i ovaj postupak. Pošto nije bilo podataka za veću optužbu
konačno »sudački tajnik gosp. Nikolić, vriedni rodoljub, izašao je pra-
vedan izza iztraživanja u koje su ga bili uveli narodni protivnici.«³⁵

Navedeni arhivski i drugi podaci kao i stav pisca ove preporodne
knjižice upućuju na zaključak da je Ivan Nikolić bio pošten rodoljub,
uvjeren u pravednost narodne borbe za koju je stradao i na koncu
žrtvovao i svoj društveni položaj. Nikakva obećanja ni unapređenja nijesu
ga mogli odvojiti od narodne stranke. Najveći njegov grijeh je bio što je
pisao za sjedinjenje, premda je to činio iz »humanih razloga« i »čiste
savjesti«. Njegova knjižica svakako je pridonijela buđenju narodne svi-
jesti i želje za sjedinjenjem, kao i pobijanju tvrdnji protivnika sjedinje-
nja. Mnoge misli iz ove knjižice nalazimo kasnije i u programu narodne
stranke. I danas, poslije stotinu godina od njezina objavljivanja, povje-
sničar u njoj može naći vrijednih podataka koji se odnose na prve godine
narodnog preporoda.

³⁰ Vidi »Pozor« br. 85. od 13. travnja 1861.

³¹ *Protocolli presidiali* br. 292. za god. 1861. Ok. D.

³² Vidi »Pozor« br. 95. od 25. travnja 1861.

³³ Vidi »Pozor« br. 121. od 28. svibnja 1861. Opaska.

³⁴ *Protocolli presidiali* br. 458. i 491 za god. 1861. Ok. D.

³⁵ Vidi »Pozor« br. 175. od 1. kolovoza 1961.

Zusammenfassung

DIE WIEDERGEBURTSCHRIFT VON IVAN NIKOLIĆ

Beilage zum Studiren der nationalen Wiedergeburt in Dalmatien

Nach dem Sturze des Bachschen Systems lebte in Dalmatien die Bewegung für die Vereinigung mit Kroatien von Neuem auf und zwar in viel grösserem Ausmasse und bei weitem grösserer Begeisterung als vorher. Beweise dafür finden wir in den Akten des kroatischen und des dalmatinischen Landtages, in vielen Schriften, Artikeln, Broschüren, Verlautbarungen sowie in Aufrufen Einzelner oder auch ganzer Gruppen.

Im Jahre 1861 hatten die Nationalisten (Narodnjaci) iz Dubrovnik noch nicht ihre eigene Zeitung, daher verhandelten sie mit den Gegnern der Vereinigung zumeist über Broschüren. So wurde eine beträchtliche Zahl solcher an die Adresse Nicolò Tommaseos geschrieben, welcher sich offenkundig für die Autonomie Dalmatiens einsetzte.

Im Jänner des Jahres 1861 erschien in Dubrovnik ein Büchlein mit dem Titel »A Nicolò Tommaseo a Firenze«. (An Nicolò Tommaseo in Florenz). Es war von Ivan Nikolić (Giovanni Nicolich), dem damaligen Sekretär des Kreisgerichtes in Dubrovnik geschrieben, gegen welchen die Behörden das Verfahren einleiteten und ihn zuguterletzt auch aus dem Dienst entliessen. Nikolić schrieb sein Büchlein in den Tagen als viel über das Einvernehmen mit den Kroaten aus Banalkroatien verhandelt wurde, in jenen Tagen, da das dienstliche und private Dubrovnik den Wunsch ausserte, dass das Volk, aber nicht der dalmatinische Landtag in der Frage der Vereinigung entscheiden möge. Der Autor ist gegen die Autonomie Dalmatiens und für die Vereinigung mit Kroatien mit Rücksicht auf die gemeinsamen historischen Beziehungen und die gemeinsamen Charakterzüge des Volkes dieser beiden Länder. Nach ihm führt die absolute Mehrheit der Dalmatiner ein primitives Leben in Unwissenheit, während nur eine kleine Zahl der Bevölkerung Bildung aufweist. Er betont den slavischen Charakter Dalmatiens ohne jedoch seine Beziehungen zu Italien zu verleugnen, verlangt aber, dass die Macht in den Händen der slavischen Majorität und nicht in jenen der italienisierten Minderheit sei. Der Schreiber setzt sich auch für die Munizipalrechte ein ohne welche es keine wahre Freiheit gibt, und widersetzt sich dem gemeinsamen Parlament in Wien, da im letzterem Falle Dalmatien ob seiner geringen Stimmenzahl und der Unkenntnis seiner Probleme immer gehorsam und untertänig sein müsste. Nikolić lädt offen zum Einvernehmen mit den Kroaten der Banovina ein und widerlegt die Behauptungen der Gegner, die durch die Presse die öffentliche Meinung irreführen und Streitigkeiten hervorrufen wollen.